

કેદારસિંહ પરમારના નાટકનાં ગાયનો.

મેરબી આર્યસુબોધ
નાટકવંડીને માટે.

૨૫૫૫

ખનાવનાર.

વાઘજી ત્રાશારામ ઓઝા.

મેરબી, ઈ. સ્કૂ. ૩, આ. મારગ.

આવૃત્તી ૧ હી.

અમદાવાદમાં

ક. પ્રો. અને ક. એ. ક. "લિમિટેડ"ના પ્રેસમાં
વજુછોડલાલ ગંગારામે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યા.

સેવત ૧૯૪૧ ના. સન ૧૯૮૫.

કિંમત બે આના.

(પતા સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે.)

૨૫૫૫

કેદારસિંહ પરમારનું

નાટક.

મંગળાચરણ.

રાગ ધનાશ્રી.

સર્વ પાત્રો. —

નમન કરું માતૃઃ કપાળુ અંબે નમન કરું માતૃ —ટેક.
ગંગા અંબે હે કલ્યાણી પાવતી, મહેર કરો માતૃ. —ક.
કર દય જોડી કરીએ આરાધના, સહાય સદા થાવું —ક.
શરણે આવી દીન બાળક તારાં, યુગ ગામળે માતૃ —ક.

—૦૦૦૦૦૦—

અંક ૧ લો.

સ્થલ નગરઠઢા.

(કેદારસિંહ પોતાના પુત્રો કેદારસિંહ તથા વિરસિંહને રાજ્યના પોતાની પ્રજા પ્રત્યે શું ધર્મેષ તે વિષે પૂછતાં નીચે પ્રમાણે જવાબ આપે છે.)

કુમારો.

રાગ ઝીંઝોટીનો દાદરો.

(નાગન કેળવે નાગ ઉસે પ્યાર ન કરતાં એ ચાલ.)

રાજ્યએ પ્રજાને પુત્ર, ગણીને પાળવી —ટેક.

(૨)

વ્યાય સુખ આપી પીડા, એની ટાળવી.—રાજાએ

નિત્ય ધર્મ આસને, નરેશે ખસવું;

ઉભય પક્ષપાત શુંણી, સત્યે પેસવું.—રાજાએ

વાત તરત તોળી ત્યાંજ, વ્યાય નાપવો;

પણ સભાસદોની સાથે એને માપવો.—રાજાએ

વિદ્વજન નિજ સભામાં, રામે રાખવા,

છણવી વાત તેની સાથે, પ્રશ્ન દાખવા.—રાજાએ

શાણું સમીપને ઘુણાવી, મત અનુસરી;

એમ વ્યાય આપી રામે, રેવુંરે હરી.—રાજાએ

રાજાખર્ચ કાઢતાં જો, દ્રવ્ય તો રોક;

લાભ તેહનો પ્રત્યક્ષ, આપવા ચોક્કસ.—રાજાએ

લોક હિત કામ માટે, તેહ ખરચવું;

સુખી જોઈ તેમને, સંતોષી રે થવું.—રાજાએ

નિજ પ્રજાની નારીઓને, પુત્રીઓ ગણી;

માતૃ ભક્તિ રાખી શુદ્ધ, રેવુંરે બની.—રાજાએ

શાંતી સુખ સંપ સરવ, હામ સ્થાપવો;

દૃશ્ય રક્ષણે જુએ તો, પ્રાણ આપવો.—રાજાએ

રાજા અમલદારો સરવને, તપાસવા;

નાતિ સારી હોય તો, તેને નિભાવવા.—રાજાએ

નિજ સગાને નૃપતિએ, બહુ નીહાળવા;

કુલ કેવાં તેમનાં છે, તે સંભાળવાં.—રાજાએ

કુરે હોય નિજ કુમાર, નાતિ જોડતો;

(૩)

શિક્ષા પ્રથમ કરોને રાખે, હાથ જોડો. — રાજાએ
 કવિની કાવ્ય માટે એટલે, આશ્રયી થવું;
 સાચી કિર્તિ સાચું શર્ય, એહ સમજવું. — રાજાએ
 કેળવણી પ્રકાશ પુરણ, પ્રીતથી કરી,
 વિદ્વતા નિપુણ જ્ઞાનાથી, રહેા કરી. — રાજાએ
 ઉપજા કૃષી કારની જે, જાણેા સંપતિ;
 તેનો તો દશાંશ એક. લેવાની મતિ. — રાજાએ
 તો પણ નમજું વરસ દેખી, છૂટ આપવી;
 રાજા એને રાખી રાખે, કિર્તિ સ્થાપવી. — રાજાએ
 ધર્મમાં નિપુણ વ્યાય, નીપુણી થવું;
 ગર્વજીત જ્ઞાની પાસે, આર્જાને જવું. — રાજાએ
 એક પત્નીવ્રત રાખે, મનેદે રાખવું;
 નિતિથી સંસાર તણું, સુખ આપવું. — રાજાએ
 બાળાઓને બાધ રાખે, પ્રીતે આપવો;
 નીતિ ગ્રંથનો નરેશ, કોપ સ્થાપવો. — રાજાએ
 માત એખીકાનું નામ, નવ વિસારવું;
 નમન સ્મરણ ચિત્ત એનું, ચિત્તમાં ધારવું. — રાજાએ
 એવી નીતિઓ પજાશે, જે નૃપો થકી;
 મોક્ષ ધામ નિકટ એને, જાણુજી નકી. — રાજાએ

— ૐ ૐ ૐ —

(૪)

અંક ૨ જો.

સ્થળ—આરાસુર પર્વતમાં વાવ.

(નાગકન્યા પોતાના નિયમિત કર્મ પ્રમાણે ઐખાની
પુજા કરી નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરેછે.)

નાગકન્યા— રાગ જોગ આશા.

પ્રણમું પ્રણમું માતૃ કોમારી, શરણે તારે હું દીનધું બાળી. ટેક.
તુરે ઉમાચંડી તુંછો કાલીકા. તું મહાલક્ષ્મીછો ઉદારી—પ્રણ.
શીવની શક્તિ વૃષભ વાહિની, નાગ ત્રીશુલ કર ધારી—પ્રણ.
રાગ દોડી.

આ એકાંત ધામમાં, આધાર તારો.

દિન દાસી તણી, સ્તુતિ ચિન્તે ધારો;

યોગ્ય ઉમ્મર થઈ, મળ્યો ન પ્રાણપ્યારો. — આ એકાં.

પીયુ વિના કેમ, જાણે ભવ મારો,

આ સંસાર માતૃ, લાગે મુંને આરો;

પ્રાણપતિ વિના, છૂટતો કંપારો. — આ એકાંત.

પ્રીય વિના મન, ક્યાંઈ નથી ઠરતું.

તેથી નિત્ય નિત્ય, તન માંડે બળતું;

દયા લાવી માતૃ, સુખ હવે કર તું. — આ એકાંત.

પીયુ સંગ બેસવાની, હોશ ભારી,

મુજ પિતા પાસે, કેમ કહું ઉચારો;

સમજતા નથી, દેખી આ હાલત મારી. — આ એ.

(૫)

કુળ વત્ પ્રજ્ઞીત, ઘર્ષ આ કાય,
તેના ભાગી વિના, માતૃ આ કરમાય;
કુઃખ આ અગાધ, અંમે કર તું સહાય.—આ ઐ૦

“ચાર પ્રદક્ષણા ફરીને.”

ગીતી.

કરજો કરણા માતૃ, પીયુ વિરહમાં બળું દિન રાત;
બળતા ક્યાં જઈ કાઠું, જેથી માંહે—હૃદય થાય શાંત.

— ❧ ❧ ❧ ❧ —

કેદારસિંહ વાવની અંદર જલપાન કરવા જતાં નાગક-
ચાની પ્રતિમા દેખી તેના ઉપર આશક થાય છે. તાર
બાદ તેને મળવવા માટે ફેટલોએક પ્રયાસ કરી ફેતેહમંદ થઈ.
પોતાના મિત્ર દીપચંદ પ્રત્યે આ પ્રમાણે કહેછે.”

(રાગ ઇંદ્રસભાની ગજલ.)

કેદારસિંહ—એજ પ્રીયા મારી મિત્ર, હું એને વરૂં;
પ્રાપ્ત એ ન થાય તો, હું ઝૂરી મરૂં.
એની પ્રતિમાએ માંરૂં, ચિત્તહું ચોરૂં;
એની આકૃતિએ માંરૂં, કાળજીનું કોરૂં.
જો મીઠાવ એહને તો, છે જીભાની આસ;
નીકર મૃત્યુ માંરૂં નિશ્ચે, આંબું જાણ પાસ.

દીપચંદ—

“રાગ ઉપરનો.”

મિત્ર વાત મુકી દીધી, એ સાર એમાં નથી,

(૬)

કુર આપણે આભ્યા છીં, માર્ગ ને મથી.
સંકટ વિકટ વાટનાં, વેઠાછો રાજ બાળ,
આવે વેને શું ચડોછો, મૂકો એ જંગલજા.
જો પિતાજી જાણુશે, દયાળુ યશ રાજ,
કપકો મુંને દહને કહેશે, શું કર્યું આ કાજ.
પુત્ર મારો પ્યારો કોઈ, નારીમાં કર્યો,
સમજ કેમ નાવી શાણા, સંગતું વર્યો.
હાથ જોડી કહું કેદાર, સિંહજી કુમાર,
પરંમ પ્રીય મીત્ર મૂકો, એ વિકટ વિચાર.

કેદારસિંહ—

દીપચંદ એ શું કહેછે, એ તહીં બને,
ન મલે એ તો પ્રાણ તજું, સત્ય કહું તને.
માતુ અંબિકાએ મુંને, વચન આપીયું,
રક્તો દેખાડીને મારું, સંકટ કાપીયું.
એ છે કોઈ પદ્મણી કે, રંભા હર વશી,
એ છે પુત્રી નાગની, શું બોલતી હશી.

દીપચંદ.—

શું તુરંગ તર્ક ખોટા, મિત્ર તું કરે,
ક્યારે તુંને વચન આપ્યું. અંબે એ ખરે.
નાગ પુત્રી શા આધારે, કહેછ મિત્ર આપ,
ભ્રમીત બુદ્ધિ આવી યહશું, સાગ્યો કાંઈ આપ.
ક્યાં ગુજાર્યા દિવસ ત્રણ, વરણવી કહે,

(૭)

ભિદ એનો આપ મુંને, લક્ષમાં લો.

— ❧ ❧ ❧ —

“નાગકન્યા પતિને માટે ઉત્કંડીત થઈ દાસીઓ સાથે
કેટલીક વાત કરેછે. તારે દાસીઓ ખોલેછે.

દાસીઓ.— રાગ બરવોઝીઓટી.

કુંથ યોગ્ય કામની તું, કરત વાતરે,

કરત વાત; કરત વાત; કરત વાતરે;—કુંથયોગ્ય—ટેક.

પૂર્વ પુન્યથી મિલાવે, અંખા માતરે.—કુંથયોગ્ય.

પતિ વિનાની પત્ની, કામ કરત ઘાતરે. —કુંથયોગ્ય.

નાગકન્યા— રાગ.

“જન્મો જનમ ગુન માનુંગી તેરા એ ચાલ.”

સજની સજનગિન એન પડત નહીં,

પીયુગિના કછુ નહીં સોંદરી ગુહિયાં—સજની—ટેક.

કી રચના અદ્ભૂત, મહેલકી, સેજ,

ખિછાઈ સખી નાંદીરી, પીયા.—સજની.

દાસીઓ— ગીતી.

ધીરજ ધરતું આળા, લગ્ન થયે તુજ યોગ્ય પતિસાથ.

હરછા સર્વે પુરી, કરશે તારી દયાવંત તાત.

— ❧ ❧ ❧ —

“તેવામાં દીપચંદ સહિત કેદારસિંહ પ્રવેશ કરેછે. તેને જોઈ.”

નાગકન્યા— રાગ આશાઓડી.

કામદેવ ક્યાંથી આવ્યો, સખી આ અહિં કામદેવ ક્યાંથી આવ્યો—ટેક.

(૯)

કેમ વાવમાં પ્રવેશજી કીધો, સોજતી સંગે એ જાવ્યો.—સખીઆ,
મુખડું જોઈ મન મોહિત મારું, ભૂતલવાસીએ બાવ્યો.—સખી.
પણ પિતૃ દેખતાં પ્રાણજ લેશે, જઈ વાત એને જણાવો.—સ.
આ ધામ ત્યાગ તુર્ત કરો તમે, જેમ આવ્યા તેમ જાઓ.—સ.

મધુહારીકા—(રાજનીપાશે આવીને.—)

રાગ હંદ્રસભાતી ગજલ.

કેમ માનવી આવ્યાછો, આપરે અહીં,
આંછે ધામ નાગ કેરું, જાણતા નહીં.
ભસ્મ કરશે એ તમોને, દ્રષ્ટીએ યશો,
નાટે સદૃશ્યજી આ મૂકી, દુર જઈ વસો.
બાઈ મારીને કરજા, આવી તમ પરે,
અખર દેવા મુજને તો, મોકલી અપરે.
જ્યારા એમના પીતા, થકી એ દીલ ડરે,
મનુષ્ય જાત આહી કેવી, કોપ એ કરે.
નાટે વેગે નીકળીજાઓ, કુશળજો બહો,
નથી આ ધામ મનુષ્ય નાટે, સત્ય એ લોહો.

દીપચંદ—સાચું કહેછ નાગકન્યાની, રાખી સુજાણ,

ડર અમારે કોનો નથી, નિશ્ચે એ પ્રમાણ.
જેનો ડર અતાવે, તારી બાઈનો જે આપ,
તેહને મારીને અમો, આવ્યા છીએ આપ.
અખર તારી બાઈને, તું જાઈને એ કહે,
મિત્ર અમારા આવ્યાનો, સદા તે લહે.

(૯)

મધુકારીકા—“નાગકન્યાપાથે આવીને”

રાગ ઉપરનો.

આઈ આપતા પિતાને; મારી આવ્યા એહ,
આપની અપેક્ષા દીશે; જોડવો છે રનેહ;
શાણા શૂરવિર એહ; ડરતા કંઈ નહીં,
આપણા પિતાને હણી; આવ્યા એ અહીં.
નાગકન્યા (રૂદન કરતાં.)

“સહિઅર દુઃખ શું દાખવું એ આપ.”

તાત મારા તમે ક્યાં ગયા, દુઃખીઆરી કરીને,
શરણે મારે કોને જાયું, મળશે ક્યારે ફરીને.—તાતમારા.—૨૬.
જાડ જાડાવતા પ્રેમશું, બાળા બેની કહીને,
મુંને આપું ન જગાડતા, જાતે દુઃખ સહીને.—તાતમારા.
એ સુખ ક્યારે વહી ગયું, આવ્યું દુઃખ ધસીને,
સહન થશે નહીં આ બાળથી, હવે આ ધામે વસીને.—તા.
બોજન સમે નહોતી પાસ તો, પૂછો સર્વે સખીને,
હાક દેતા મુંને હેતશું, આજ જર્મીએ મળીને.—તાતમારા.
ના તાત ના તાત હું કહું, આવીશ જમવા રમીને,
ત્યારે રાહ જીએ માહરી, આજ બેની ભમીને.—તાતમારા.
તાત તમચિના ટળવજું, આશીઆળી થઈને,
તમ સાથે સુખતો ગયું, કહું કોને જઈને.—તાતમારા.
નાની વયમાં છોડી મુંને, માત્ર આલી ગઈરે,

પાળી પોષી કરી આવડી, દુઃખ આપે સહનિ.—તાતમારા.
 ૮ અરેરે માત તાતવિના, બીજું કોઇએ નથી,
 સંસારમાં સુખ એ સમ, ન મળે મરીએ મર્યાનિ.—તાત.
 અરેરે વરીએ વેર સાંધીઆં, માર્યા કપટે કરીને,
 પ્રાણ જળે એ ફુજના, ન ખેસળે ઠરીને.—તાતમારા.
 હા તાત હા માત માહરા, મુંને છોડી અવાસ,
 પ્યાર તોડી નીચ પૂર્વીનો, કર્યા સર્ગે વાસ.—તાતમારા.
 જમના ક્રિકર ક્યાંથી આવીયા, કોણ લાગ્યું અહીં,
 સાપ ક્રિકર મારા એહને, ડસો પામે જમને.—તાતમારા.
 દાસીઓ—અરેરે બાઈ આમ ક્યાં સુધી, કરશે રૂદના લાય,
 છાતી ફાટ તમ શોકતો. છોડો હૈં વિલાપ—અરેરે.
 એશિઆણું મુખ જોઈ આપનું, લાગે અમનેરે લાય,
 અરેરે સખી મારી બાપુડી, અમને બહુએ થાય.—અરેરે.
 સારો સુંદરવર જોઇને, વરાવવાનું વહાલ,
 હામ ઘણી ઘણી તો હતી, તમે એકજ બાળ.—અરેરે.
 હેંથ હતી તવ તાતને, ઘેર તેડીશ જમાવ,
 તે મનની મનમાં રહી, પ્રાણ છોડ્યો રાત.—અરેરે.
 અરેરે સાવધ થા વાલડી, ભાવિ કૃત એ બનનાર;
 થાવાની તેતો થઈ ગઈ, આપણ શું કરીએ નાર.—અરેરે.
 કેશરસિંહ—
 ધીક મુંને મુજ કૃતને, ક્યું પાપ અપાર;
 અરેરે આ પાપથી ક્યાં છુટું, લાગ્યો હું પરમાર.—ધીક મુંને.

(૧૧)

સુખનો સિંધુ જ્યાં ચાલતો, ત્યાં ઉઠાડી મેં ઝાળ;
 દુઃખના દરિઆમાં મેં નાંખીઆં, નિરદોષી આ બાળ.-ધીકું
 સતી આપ ફળને મુંને, યાઓ મૃત્યુ આ વાર;
 સાહસ કામ કરી મેંતો, નાગનો આણ્યો કાળ.-ધીકું મુંને
 હા દૈવ તે મમ ઉપરે, જોયું ખરું આ વાર;
 કરવા મુંને મુક્ત આપથી, લાગી નવ ક્ષણ વાર.-ધીકું મુંને
 જોજો મિત્ર મારા પ્યારડા, કાટે નાગ આ વાર;
 પ્રાણ જાય છે માહરા, છેલા છે નમસ્કાર.-ધીકું મુંને
 મમ માત તાતને જઈ કહેજે, ગયો મ્મર્ગે તત બાળ,
 ધિરજ દેજે તું એહને, નહિતર આણ્યો કાળ.-ધીકું મુંને
 (સંપત્તા ડુંખથી પડી જાય છે.)

૧૫મું—

હાય હાય મારા મિત્રને, કાઢ્યો ઝેરી આ સાપ;
 દયમાં બળતો મુકી મુંને, ગયો સહુ નવ તાપ.-હાય હાય
 અરેરે હવે હું શું કરું, તુજ વિના સંસાર;
 આરો લાગે મુંને બ્રાત્રે, હવે જીવવું ધિક્કાર.-હાય હાય
 માત તાતની રજા લઈ, થયા ઘોડે સવાર;
 હમણાં બેલવીને આવીશું, નહિં કરશું રે વાર.-હાય હાય
 શું મુખ લઈને પાછો વળું, જાઉં નગર મોઝાર,
 રાજા રાણી મુંને પૂછશે, ક્યાં છે અમારો કુમાર.-હાય હાય
 તારે કહું કેમ એમને, જે થઈ કુંવરની ધાત;
 તતકાળ પ્રાણ એતો તને, જો કહું આ વાર.-હાય હાય

“આટલું ગાઈ રહ્યા બાદ મુહૂર્તગત થઈ પડી જાય છે.”

નાગકન્યા — રાગ સિતાજીતા મહિનાનો.

મારા પ્રાણ તણા આધાર, પ્રીતે મળવા આવતાં,
 કર્યું મૃત્યુ મેં આપનું નાથ, પ્રથમ મુંને બાળતાં.
 ધણી હોંશ હતી સ્થામિનાથ, મુંને મળવા તણી,
 તે ન સમજી મુરખ હું નાર, આપ દઈ ખોયા ધણી.
 અરેર કર્મ કુટ્યું મારું નાથ, છેક છેહ દઈ ગયા;
 હું અભાગણી આવું પાસ, અંબા માવુ કરો મવા.
 ખોયા પીયુ અને વળી તાત, એવું દુઃખ આવીયું;
 હું નિરદોષી અમળા છું નાર, કોણે આ કરાવીયું.
 પૂર્વ કૃત્ય ખુલ્યાં પછી પાપ, મારારે પુરાં હશે.
 તે સૌ આવી ઉભાં આ ઠાર, સંકટ લઈને ધશે.
 મારા મનમાં ધણી હતી હોંશ, પીયુ બ્યારે પામશું;
 કંથ પાસે એસાને વિલાસ, વાતે દુઃખ વામશું.
 હાખવિનોદ કેરી વાત, કરશું નીત્ય પ્રીતથી;
 પીયુ સેવામાં હું નિસદ્દીન, રહીશ એક ચિત્તથી.
 અરેરે તેતો નવ દીઠું કાંઈ, સુખ નવ સાંપડ્યું;
 પીયુ પોઢ્યા મૃતક થઈ આંખ, જોઈ મુખ હું મું.
 નથી થયાં જગ્ન તમ સાથ, મનથી તમને વરી;
 યાજી સતી હું તમારી સાથ, પ્રીત તમથી કરી.
 સખી પ્રાણ કાઢી મમ નાથને હુંતો જઈ મળું;
 હવે જીવ્યું વૃથા છે સંસાર, કંથ સંગે તો બળું.

(આનું કહણા નિમગ્ન રૂદન સાંભળી ઝંખા વર પ્ર-
સાદ દેવા આવેછે. તે વખતે નાગકન્યા માતુની પ્રાર્થ-
ના કરેછે.)

રાગ.

આવો આવો સભા સ્થાને રંગ દેવતા એ આવ.
નમું નમું હું ચરન પ્રત્યે, માત ઝંખીકા,
કરો કૃપા આ દીનપરે, માતુ કાલીકા.—નમું નમું ટેક,
મહિષ મર્દની કૃપાળુ, ભક્ત તારની,
તું અતાદી શક્તિ માતુ, અટ્ટી પાલની.
અસુર દમની શુરસરની, માત ચંડીકા.—નમું નમું
હું અજ્ઞાની બાળ તારી, માત બહુચરા;
તું છું સુખકરની ઝંખે, તું છું એચરા.
તું બાળની વાઘ વાહીની, માત કૌશીકા. — નમું નમું
આરાસુરે સ્થલ તારું. રમ્યતો અતિ,
લોક શરણે તારે આવી, કરત સૌ સ્તુતિ:
તું દયાધની છું ઝંખા, જગત પાલીકા. — નમું નમું.
બ્રહ્મદેવ શિવ વિશ્નું, તે નિપાવીયા,
ત્રીગુણ શક્તિ તેજ આપી, શરણુ જો થયા:
અકળ ગતિ એવી તારી, હે મૃડાની કા.—નમું નમું

કેદારસિંહ —

છંદ્રસભાની ગજલ.

નાગ પદ્મણી સકોમળ, શી રીતે કહેવાય;

ઝોડો ધામ આ તમારું, એ અયોગ્ય થાય.
 ખુશ રહું એની સંગે, કરી નિત્ય વિહાર;
 એને કુઃખે કુઃખ મુને, એણે પ્રાણાધાર.

દીપચંદ.-

પરમ પ્રીય હાજ જવા, કંઈ નથી જરૂર;
 હમણા જવાનું કહીએ તો, યાય ખરી કમુર.
 જગત જનુંની કપાર્થી, થયું સિદ્ધ કામ;
 નહીંતો ક્યાંથી નાગકન્યા, ને મળે આ ધામ.

નાગકન્યા— રાગ કનરો.

આનંદ આનંદ ઉરે અમારે, પ્રાણુપતિ તુંમ વદન નિહાળે;
 આનંદ.—ટેક.

તુંમ પરમેશ્વર હો પીયુ મારે, જાણુ નવ રેનાં દ્રગમે ત્યારે, -પ્રાણુ
 શશિધર ભૂપણ શશિમુખ અંબુજ, નિરખત નાય કુમોદની
 ત્યારે.—પ્રાણુ.

સ્નેહ રસીક મધુર મુખ ભાનું, કરત પ્રકૃષ્ટિત રૂપ હમારે—પ્રાણુ
 દાસીઆ— રાગ કનરો

શોભિતહે સખી પહલૂ મંડલ, નિર્મળ દંપતિ દરશત જ્યાંહી—
 શોભિત—ટેક.

પ્રીયપતિ વાક શુધા શુદ્ધ રામા, પાત કરત કોકીલ રૂર ગાઈ.
 નિર્મળ.

નિતિ વિલાસ કરત નિત્ય દોનું, રમ્ય મનોહર રસ ઉર આઈ—
 નિર્મળ.

(૧૫)

હાસ્ય વિનોદે નર અને નારી, પ્રેમ મગન થઈ પ્રીત નિભાઈ—
નિર્મળ.

નાગ કન્યા — રાગ ગિહાગની ઢુમરી.

નહીં કરત હમ માન પ્રીતમ દેખું પ્રીત તુમારી.-

પ્રેમ સુંતત પ્રેમકો કરેસાઠી, કક્ષા નહીં હોનારે, હેગાન વિદ્યા હમ
ધરકી, તાય વહ ચિત્ત હરનારી—પ્રીતમ દેખું પ્રીત તુમારી.

કેદારસિંહ— ઢુમરી.

પ્રીય આ વાક સુધારસ લાગે, પ્રીત બેઈ મુજ દીલ હરખાવરે. ટેક
ઉત્તમ વિદ્યા કરીને સંપાદન, મૃદુ મૃદુ વચને ચિત્ત ચોરાવરે. પ્રીં

નાગકન્યા — કેદારસિંહ પોતાના મિત્ર દીપચંદને શયન ગ્રહમાં
આવતા આસા કરેલ તે મુજબ આવી પલંગપર બેસે છે.
તે થેડી હવાથી નિદ્રાશયિત થાય છે. તેવામાં નાગકન્યા
આવે છે. તે ભૂતથી પોતાના પતિ છે. એમ જાણી ગાય છે.”

ગરબી.

પ્રીય કર અંબે માત પ્રીય કર અંબે માત, સરવદા શુભ મમ
શ્યામનું પ્રીય. — ટેક.

ક્ષેમ દીયો દીન રાત (૨) રટણ કંઈ જોતા નામનું, — પ્રીય.

મોકલી છે તમે માત (૨) રમ્ય છબી રાજ પુત્રની,

કોડીલો છે એકાંત (૨) છેલ છબી છે ધર સુત્રની. — પ્રયં

પ્રાણ પ્યારો છે એહ (૨) પુજ્ય પરં મારા એ પ્રભુ,

નિભાવળે એથી નેહ (૨) વહાલો મારો માત્ર એ વિશ્વ. — પ્રીય

એથી મારે અધિક (૨) આ જગમાં બીજા કાંઈ નથી,
 એની સેવાની શિખ (૨) સાચી એકજગ્યાણું એકથી--પ્રીય
 એથી શુદ્ધ મારું મન (૨) મારું ચળંતા પણ નવ ચળે,
 સાત ભવ એહ સ્યામ (૨) ફરી ફરી માતુ મુંને મળે.—પ્રી
 દેવી દીવ્ય આ દેહ (૨) શત યુગ રાખો હે સાંભળી,
 દાસી વૃત્ત જોડી હાથ (૨) સેવા કરું હું નવ નવી.—પ્રીય
 રૂપ રૂપના આહાર (૨) પારશું પ્રીતથી એહને,
 વિવેકથી વિહાર (૨) સંતોષ આપું તેહને.—પ્રીય
 મધુ મધુર વચને (૨) પ્રસન્ન પ્રીતમને કરું,
 મનની જાણી વાત (૨) વગતુ હાજર જાહેને ધરું.—પ્રીય
 વ્રતને ઉપવાસ (૨) સર્વસ મારું એ અંબે,
 પ્રભુ પુજની વિધી (૨) યત જાણું એને જીગદંબે—પ્રીય
 સીતાને રામચંદ્ર (૨) દમયંતીના દેવતણ હતા,
 મદાણ શાંતિ મન (૨) રૂપદંજર રાજા હતા છતા—પ્રીય
 રૂક્મણીને કમ્બચંદ્ર (૨) સુતેચના ઇંદ્રજીતને,
 પ્રભુ લેખતી એહ (૨) નારી જાણી નિજ હિતને—પ્રીય
 તેમ માહારહે મન (૨) સાચું દ્રવ્ય રાજ પુત્રઆ,
 સોપણું તત મન ધન (૨) એહ જીવાહે કે મારે મા—પ્રીય
 ક્રમોદનીત ચંદ્ર (૨) જોવા બહુ આતુર રહે,
 તેમ શરદ પુતમ (૨) આ ચંદ્રનું મુખ જોવા ચિત્તચલે પ્રી
 માનું શું ઉપકાર (૨) અંબે હે ઉમા આરાસુરી,
 અરપું તુંને હાર (૨) નવ નવાં પુષ્પ ગુંથી કરી—પ્રીય

આહાર.

(૧૭)

રૂપ મુણને ચુર (૨) થકી ભરપુર પ્રાણેશઆ,
 અરણ્યોછે તે આપ(૨) જન્મ સફળ કીવોછે ઉમા—પ્રીય૦
 આ સિંહતણી નાર(૨) સિંહણ નહીં નાગપુતરી,
 આ દંપતીનો સ્નેહ (૨) અવિચળ રાખો આરામુરી—પ્રીય૦
 “જનગત કરવા ઘણી યુક્તિ કરેછે, પણ જનગત ન થ-
 વાથી પોતે પણ પલંગપર આટલું ગાયાબાદ મુએછે.”

રાગ ભરવી.

પીયુ પોદ્યાના જાગે, ઉઠારે સ્વામી—ટેક.
 મનહર છામી જોઈ ઉભી આ દાસી,
 ધારી ધારી જોઈ પણ રહુંહું હું પાસી;
 શી છામી પાસી—પીયુ પોદ્યાના.

કેદારસિંહ—“નિરદોષી દીપચંદ તથા નાગકન્યા મુતેલાં છે;
 તેટલામાં કેદારસિંહ પ્રવેશ કરેછે. ને આ ભયંકાર દુખાવ
 જોઈ અંદેશો આવેછે; ને ક્રોધયુક્ત બોલેછે.”

રાગ.

(જીવો જીવો વીંધે બીડી હામ—એ ચાલ.)
 ધીક દીપચંદ ધીક મિત્રાઈ, કર્મ આ શું તે આચંધુરે-ટેક.
 તે જાણી નહીં સગાઈ, કર્મ આ શું,
 ભાત જાણી સમ રાખ્યો તુંને સંગ,—કર્મ આ શું;
 કામ વશ થઈ કર્યો નિતી ભંગ—કર્મ આ શું,
 મિત્ર પત્ની તે ગણવી માત—કર્મ આ શું:
 એમ કરતો નિત્ય શું વાત—કર્મ આ શું.

મુજ રજક ખાઈ બહુ કાળ—કર્મ આ શું
તેનો વાળ્યો સારો આભાર—કર્મ આ શું
કરત હમણાં હું તારી ઘાત—કર્મ આ શું
ઊંઘતો માંડે તો જાતે જાત — કર્મ આ શું

દીપચંદ—

“નિદ્રાથી જાગૃત થઈ નાગકન્યા તરફ દ્રષ્ટી થતાં
પશ્ચાત્તાપ કરે છે”

કહું ક્યા ફતકકા સતાયા. (એ રાહ.)

અરેરે કૃત્ય આ શું આચર્યુરે, વગર વિચારે મેં શયન કર્યુરે.

અરેરે—ટેક૦

પ્રાણનાથ જાણી મુંતે નાગ કન્યાએ, નિરભય થઈ એણે

શયન કર્યુરે—અરેરે૦

મિત્રની બિછાતમાં હું મુતો, રિણામનું નહોં ચિતે ધર્યુરે—અ૦

મિત્રે આવીને જોયું હશે તો, જાણ્યું હશે એનું મન ચળ્યુરે—અ૦

નિર્દોષ છેએ અમે બંને તો, સંકટનું મૂળ મેં આદર્યુરે—અ૦

સહાય થળે પ્રભુ આ અબજાને, કિસ્મત માંડે હવે કર્યુરે—અ૦

કેદાર૦—(દીપચંદનું અકત્રીમ કૃત્ય ગુપ્ત રહી જાય છે. ને તેના
ગયા બાદ પોતાની સ્ત્રીને જગાડી શિક્ષા દેવા મનમાં વિ-
ચાર કરે છે.)

(રૂઠ બદનમે હે તફા એ રાહ.)

જગાડે શિક્ષા દેનાં અબ, પિકાર હે વુજ પ્યારફું,

(૧૯)

એ દિલ હોતાં ન હુઈ દેર, નીકાલું તુજ પારકું.—જગાકું

(નાગકન્યાની મુખમુદ્રા જોઈને)

(કહું ક્યા ફજકકા એ ચાલ.)

મુખપર નિરદોષ છાંયા ધરીછે, શુદ્ધ પતિવૃતા જાણે ખરીછે.

મુખ.—ટેક.

નિદ્રાસ્થિત નહિતો આમ ન થાયે, નિરભય થઈ આ શયને

દળી છે.—મુખપર

શી રીતે કહું હું કુસુમાવલીને, મહા પ્રયાસે એ મુને મળીછે.

મુખપર

નિરદોષપાણું એનું અંખા ખતાયે, જેની કપાએ મુને વરીછે.

મુખપર

કૃષ્ણ દોસ્તને પાસ ન રાખું, એની મતિ હવે નિશ્ચે ફરીછે.

મુખપર

(રાગ ઇંદ્રસભાની ગજલ.)

મહા પ્રયાસે મુને, આ રત્ન સાંપડ્યું;

રૂપ ગુણ નિતિ યુક્ત, વિધીએ ધડ્યું.

આ એકાંત ધામમાં, ન જોઈએ બે પુરુષ;

રંભા સમ જોઈ આ નારી, મન કરે ખસુસ.

મિત્ર જ્ઞાત હોય તોય, કરે અનિતિ કર્મ;

કામ વશ થાય ત્યારે, મુઝે નાંહી ધર્મ.

(૨૦)

(દીપચંદ ઉપર શક આવવાથી તેને ફીટકાર દઈ કેદાર-
સિંહ કાઢી મુકે છે તે વખતે દીપચંદ કહે છે.)

દીપચંદ— રાગ એમનકહ્યાણુ.

મિત્ર આ મતિ તે કીધી મુજ પ્રતિ, પાછળથી થાશે તુને
તાપરે અતિ.—મિત્ર—ટેક.

સદ્ય હપે હું જાણું અહીંથી, છોડી તારો સંગ;
આજ લગીની હતી મિત્રતા, ભલે તે કીધો ભંગ.—મિત્ર૦
આજ ધામમાં પેદા આપણુ, વિચાર દીલમાં આપ;
આજ માતના આપે તુજને, કરડ્યો ઝેરી સાપ.—મિત્ર૦
સતી નારને મેં સમજાવી, અનુગ્રહ કીધો એહ;
શુંણી વિનતિ એની અંબે, મળી મૂળની દેહ.—મિત્ર૦
હરામ નીતિ હોયજ મારી, કેમ કરત એ કામ;
મણિ હસ્તે મારેજ હતી તો, હું ભાગવત આ ધામ.—મિત્ર૦
શુરદ ધર્મ તેં ત્રોડી નાંખ્યો, ક્ષણમાં દઈ આરોપ;
રાજ મિત્ર એછે શું ઘટતું, ક્યો આ કારણ કોપ.—મિત્ર૦
અંબે અહિંથી થઈયું અજગો, નથી મુજ અંતર પાપ;
કમળ તુટતાં તંતુ એને, રાખે થોભી આપ.—મિત્ર૦

કેદારસિંહ— રાગ ઉપરનો.

અરે તું અહિંથી જા, તું ગુણ ન તારા ગા, તુને જાણું
હું જાતે દુર અહિંથી થા—ટેક.

લવરી ઝાઝી શીદ કરેછે, ડાપણુ તાઈ ડાટ;

તું કામી કપટી નવ જોતો, માત બેનની ખાટ.—અરે૦
 કત્રીમ તારાં કર્મો મેં, શુંણ્યાં છે સર્વ કાન;
 સદ્ધ જગ્યા છોડી દે નહોતો, થાઈશિ તું હેરાન.—અરે૦
 આજ શસ્ત્રથી શીર હું તારું, ઉડાવું આ વાર;
 મિત્ર નથી તું રીપુછે મારો, નીકલ જલદી બહાર.—અરે૦
 સ્વારથની મિત્રતાઈ તારી, જાણું ચતુરસુખણ;
 મુજપર મોહીત થઈ આ નારી, એછે મારા પ્રાણ.—અરે૦
 એમાં ડાપણ તારું નહોતું, મિથ્યા કર બકવાદ;
 વિદાય થા તું વેગે અહિંથી, વિપરીત આવે યાદ.—અરે૦

નાગકન્યા—

રાગ ઉપરનો

પ્રાણના પતી, આ નવ દરો મતી, એ પવીત્ર વણીક વીર
 શુદ્ધ છે અતી—પ્રાણના ટેક.

પવિત્ર મિત્ર તમારો એછે, એહ લપુછે ભાત,
 ખારો પ્રધાન સુતછે સ્વામિ, છોડો આ ઉતપાત.—પ્રાણના.
 નથી કોઈદી એને ઊંચી, દ્રષ્ટી કરતાં દીઠ
 એને તજો ન એમાં સાંરું, પરમ ધર્મની પીઠ—પ્રાણના.
 એવો મિત્ર નહીં સાંપડશે, થાશે તમને તાપ,
 ધણી વખત એ કામ આવશે, રાજ સંક્રમણ આપ; પ્રાણના.
 પુત્ર સમાનજ જાણુ એ, જાણુછે મુજને માત,
 એ દાસીને એને જાણુ, ખરી નિતિની ખાંત. — પ્રાણના.
 મનુષ્ય અહીં મળવાં દુર્લભ, તેમાં આવો મિત્ર,

જાણી કરીને જૂદો કરતાં, પીયુષ પરં પવિત્ર.—પ્રાણના.
દીપચંદ— (જાતાંહું કેદખાનેમેં એરાહ.)

જાઈછું છોડી ધામ આ કરીને, પ્રણામ. કરીને પ્રણામ
મિત્ર સાહસિક આકામ.—જાઈછું.

અકૃત્રીમ કૃત્યમેં, કંઈ નથી બંધું;

અદલ કરી ફિટકાર મિત્ર, આપો ગુણ સિંધું—જાઈછું

રામ સાય લક્ષ્મણની, નિતી રીતી હતી,

માતુ સમ સીતા માની, રાખી શુદ્ધ મતી.—જાઈછું.

સ્થાન ભ્રષ્ટ્ર ધ્રુ મંડળ, ન થાયરે કદી,

પશ્ચિમ ભણિ સૂર્યોદય. ન હાયરે યદી.—જાઈછું.

તેવી ભક્તિ આપ પ્રતિ, મારીતો હતી

વિપરિત મતી આપની, એ દૈવની ગતી.—જાઈછું.

કેદારસિંહ— (અરે લાલ દેવ એ રાહ.)

અરે કુષ્ઠ શાને, ખડો તું અહીં,

તારું મુખ મુંનેતું. બતાવ નહોં.

જો જાણતો હોત હું, તુજ રીત,

સંગે ન લાવત, રાખીને પ્રીત.

હવે એનો શું શોક, કરવો વૃથા,

જાઓ ખુશીથી મેં, જાણી પૃથા.

રાગકન્યા—

રાગ ઉપરનો.

અરે પ્રાણનાથ આમ, શું ઉચરો,

મતિ ગુમ થઇને, સાહસ કરો.

(૨૩)

વિપરીત થવા બેઠુંછે, પ્રાણનાથ,
નીકર મતી આવી, ન થાય સુ નાથ.

ઢારીઓ— (સરકાર રગ દીગ્ધએ ચાલ.)

મહારાજ એછે દોસ્ત આપના, પરં પવિત્ર,
અયોગ્ય કૃત્ય કરે ન કદી, એવા એ સુમિત્ર.
આપ ભક્તિમાં સદા એ, રહેછે તૈયાર,
તેને દોષ દહને શાને, કાઢોછો કુમાર.
બાઈ પ્રત્યે માતૃ ભક્તિ, જેની રાત દીન,
આપ એયે સદા જેનું, મનતો તક્ષીન.
શાણપણું ક્યાં ગયું, આપનું ભૂપાલ,
અમ દાસીની અરજ ધ્યાનમાં લેશો કૃપાળ.

કેદારસિંહ — (રાગ અરે લાલદેવ ચાલ.)

અરે પ્રીયા આગ્રહ, આ શાને કરો,
મુંને પ્રીય હોય તેને, અનુસરો.
મારો નિશ્ચય હવે, તથી કરવો,
છોડી દો તમે સૌ, આગ્રહ કરવો.

દીપચંદ—

(છેલ્લી વખત પ્રણામ સાથ પ્રાર્થના કરી નીકળી જાયછે.)

રાહ અંધેજી.

પ્રણામ પ્રણામ પ્રણામ, હવે છેલા છે પ્રણામ.
પરંપ્રીય દોસ્ત મારા, છેલા છે પ્રણામ—પ્રણામ૦

(૨૪)

મમ માતુને પ્રણામ, પ્યારી દાસીને પ્રણામ,
પ્રણામ આ ભૂમિને, જે શુદ્ધરે તમામ,—પ્રણામ૦
અંખાને પ્રણામ, જેથી પ્રાપ્ત આ ધામ,
કામ સિદ્ધ થયે પામ્યો, છેહ આ ગુલામ.—પ્રણામ૦

નાગકન્યા—

(નાગકન્યા તથા કેદારસિંહ વસંતવ્રત્તુમાં ફરવા નીકળે છે.
તે વખતે નાગકન્યા વ્રત્તુ વસંતનું વર્ણન કરે છે.)

રાગ ખરવાનો જીજ્ઞો.

વસંત ઝુકી રહ્યો, પીયા મોરારે વસંત.—ટેક.
નવીન પદ્મવ તરવરે, કરે ફોકીલા ગાન,
સુંદર સ્વર આલાપતાં, પંચમ અમૃતપાન-પીયામોરારે૦
નંદન વન રચના પીયુ, ભૂતલમાં દરસાય,
લત્તા મંડપ પુષ્પમય, દેખી ઊર હરખાય-પીયામોરારે૦

ૐૐૐૐૐૐ

રાગ ખમાચનો જીજ્ઞો.

મુજ પ્રાણ આધાર, તમવિના આ નાર, નહીં દીલ
કરાર મુજને ચામિ, થાઓ દુર ક્ષણવાર, પીયુ
ઝૂરી મરે મુજ—ટેક૦
પ્રીય કમલ મુખ દેખી, પામું મુખ, વામે સર્વ
દુઃખ પ્યારારે પતિ, દેખી કામરૂપ મુખ ચારી
ફરે—મુજ પ્રાણ આધાર૦

(૨૫)

કેદારસિંહ—

શિખરાણી.

વસંતે હે વામા, વિરહ તુજ હેાયે યદી જરા,
 નહીં શાંતી ચિત્તે, મકરદ્વજ પીડે નર ખરા.
 ત્રણતુનો આ રાગ, કુસુમ ફલ ખીલાવતો ધણે,
 તર વિટી વેણો, વિકળનર સાગી ત્રીય તણે;
 પ્રીયા સંગે છોતો, -હૃદય મુજ હૃષિતજ રહે,
 સુ વાક્યોની ધારા, અવણુ પ્રીય માંડે દીલ ચહે.
 સદા મધ્યું પ્યારી, વદન તુજ ચક્ષુ સમીપમા,
 કંડે કીડા કેલી, સ્મરણુ નવ ચુકું તુજ રમા.

રાગ કનરો.

આનંદ આનંદ મોરે દીલ રહ્યો છાઈ, તુજખીન અન્ય
 નહીં મુખદાઈ—આનંદ—ટેક૦
 હરન કીયા દીલ મૃદુ ખચનસે, ગાનસંગે પ્રીય ખિન
 ખજાઈ—તુજ૦
 દેખ પ્રીયા યહખહાર ખસંતકી, અતિ અનુભવ
 જુઈ વજાઈ—તુજ૦

નાગકન્યા—

રાગ કલ્યાણ.

મદન જલાવે, મુજકુંડું યે વેરી—ટેક
 ત્રીપુરારાંત્રિ ભસ્મ કીયાહે, તોભી પીડત હે નમરી, -મદનજલાવે.
 નાગકન્યા—(માલણુ પ્રખંધ કરી નાગકન્યાની મા ખની અંદર
 આવી છે. તે વખતે કેદારસિંહ તેને રજા દેવા સમજૂત કરે
 છે. તેના જવાબમાં પ્રાણપતિ.)

(૨૬)

દીડી.

પ્રાણનાથ શંકા નહિ લીએ લગાર,
એછે શુદ્ધ અને દીસતી કુંગાળ;
નિચે માતા મારી, જાણો હે દયાળ.—પ્રાણનાથ
નિજ પુત્રીના એ, લેવા આવી ભાળ,
મુજ વિના એને, અન્ય નથી બાળ;
કેમ કાઢું એને, અહીંથી હું બહાર.—પ્રાણનાથ
માત તણી સેવા, કરવી એ ધર્મ,
નીતિ ગ્રંથ આદી, જાણોછો સૌ મર્મ;
બહાર કાઢવા, કેતાં ન આવે શર્મ.—પ્રાણનાથ

કેદારસિંહ—

નિજ હડ કદી, છોડા નહીં નાર,
કપટી જાણી તમને, કહુધું આવાર;
નિચે પ્રિયા આમાં, કાઢશે ન સાર.—નિજ હડ
કોઈ દિન એ, ઉઠાડશે અહીં ગ્રાળ,
કુધ પામને, ઉછેરોછો આ કાળ;
સત્ય વચન મારાં, ગણશે પડશે ફાળ.—નિજ હડ

— ૬૬૨ —

અંક ૩ જો.

સ્થળ—આરામુરનું અરણ્ય.

પાત્ર—દીપચંદ,

દીપચંદ—

રાગ.

(ગોપીચંદ ચરીત્ર પુંમ સુંનો મેરે સુખરાશી એ ચાલ.)
 મિત્ર ત્યાગ કર્યો આજ મારો, થઈને વિનાસી,
 બાળસ્નેહી હતા આપણ બંને, થયો હું ઉદાસી;
 મિત્ર ભક્તિમાં રેતો રાતદીન, થઈ સુખરાસી,
 સંકટ સહન કરી બહુ દીન, થયા નાગ ગ્રહવાસી.—મિત્ર૦
 પ્રીત પલમાં ત્રોડી એ યોગ્ય, નોતું મિત્ર મારા,
 સુખ દુઃખના હતા આપણ સાથી, કર્યા તે ન્યારા,
 મતિ ગુમ થઈ ગઈ કેમ અહો, મિત્ર પ્યારા;
 મિત્ર વિરહે દુઃખીઆરો ફરે, કહાં જાઈ હવે હું નાસી.—મી.
 સાલે બહુ મુજને તારા વચનનો, પ્રહાર,
 ધિક ધિક કરી તે, આપ્યો મુંને ફિટકાર,
 નિરદોષી છું હું તેનો, ન કર્યો કાંઈ વિચાર;
 બહાર કાઢતાં ન આવી શર્મ, કર્યો વનવાસી.—મિત્ર૦
 હું એકલો શું મુખ, લઈ જાઈ હવે ઘેર,
 બંધુ સમ જાણતાં છતાં, કર્યો કાળો કેર,
 હવે મરવા વિના મુને, લાગે સમજું ઝેર;
 થજો સુખી દંપતિ તમે, એમ માગું હું અપિનાશી.—મિ.

દીપચંદ—(આટલો પશ્ચાતાપ કર્યા બાદ મનને દ્રઢ નિશ્ચય કરી
 શ્રી અંબાની પાસે શિય સમરપણ કરેછે. તે વખતે માતા.

છ પ્રસન્ન થાય છે. તારે સ્તુતિ કરેછે.)

આરતી.

જય ઉમિયા ગૌરીમા, જય ઉમિયા ગૌરી,
શિવની શક્તિ અનાદિ, સુર સહાયે પ્રવરી—જય અંબ જય૦
મહિષાસુરને માત મારી વર આપ્યો તે મારી વર આપ્યો.
વિનવ્યાં હિમગીરી મા, સત્ કરી સ્થાપ્યો.—જય અંબ૦
ચંડ મુંડ શત ખંડ. કીધા કલ્યાણી ત કીધા કલ્યાણી,
ચંડી આચુંડા તવ, પ્રચંડ પરમાણી.—જય અંબ૦
પુત્રાક્ષજની ધૂળ, કાઢી ત્રીશુલ તાડીમા, કાઢી ત્રીશુલ તાડીમા,
રક્તખિજ રણ રોણ્યો, દુષ્ટકર્મ દાડી—જયઅંબ૦
અતિ ઉન્મત્ત અસુર, જગપીડક પુરામા જગપીડક પુરા,
શુંભનિશુંભ સુરારી, કીધાછે ચુરા—જયઅંબ૦
હે ભગવતી દુર્ગા મહામાયા કાલીમા માહામાયા કાલી,
કૌમારી માહાલક્ષ્મી, જય બહુચરબાળી—જયઅંબ૦
આ બાળકને સહાય, કૌશીકી કીધી હે કૌશીકી કીધીહે૦
સર્વ દુઃખનિ પાતી, બહુ તસ્દી લીધી—જયઅંબ૦
કોટી કહું પ્રણામ, હે અગણીતનામી મા હે અગણીતનામી,
પ્રધાન પુત્રજ શરણે, બધા સર્વ વામી—જયઅંબ૦

નાગકન્યા—

(લંપટસેન નાગકન્યાનું હરણ કરી ગએલો છે. ને નાગ-
કન્યાને આરડામાં પુરી છે તે વખતે વિલાપ કરેછે.)

(૨૪)

લલિત.

અરર હે પ્રભુ, શું હવે કરું, પ્રીયપતિવિના હું ડરીમરું;
કરે પ્રભુ હવે, આજ સહાયરે, મરણ આવીયું, હાય હાયરે. ૧
કરમ કુટીર્ગ, સુખતો ગયું, નસીબમાં લખ્યું, દુઃખ આવીયું;
બદનમાં બળે, લાગી લાયરે, મરણ આવીયું, હાય હાયરે. ૨
અરર નાયરે, ક્યાં રહ્યા તમે, મરણ તો થયે, આજ આ સમે;
પ્રિય તમારીની, લાજ જાયરે, મરણ આવીયું, હાય હાયરે. ૩
મરણ દુઃખનું, મુજને નથી, પણ પીયુ દુઃખી, શું કરું કથી;
વિણિવિના અરે, ક્યાં જવાયરે, મરણ આવીયું, હાય હાયરે. ૪
પતિ રહી તહાં, દુઃખ પામયે, અશુભુચ્છવા, કોણ આવશે,
અરર દાસીઓ, થી શું થાયરે, મરણ આવીયું, હાય હાયરે. ૫
મતી થયે કદી, એમની તહાં, દઈ દગો મુંને, આજીરે ગઈ,
નિતાંજ માહરી, ને કળાયરે, મરણ આવીયું હાય હાયરે. ૬
પીયુ કરે તહાં, આપઘાતરે, પાડું હું અહીં, મારી જાતરે,
અવર કોતથી, અહીં કિપાયરે, મરણ આવીયું. હાય હાયરે. ૭
જનુની તો બની, આવી માલને, નફ્ટ રાંડરે, છેતરી મને;
અરર આંહીરે, કોની સહાયરે, મરણ આવીયું, હાય હાયરે. ૮
શિયળ તોડવા, ભૂપ આવશે, સુવ્રત માહરું, કો બચાવશે,
દુઃખ અથાગ આ, નાં ખમાયરે, મરણ આવીયું, હાય હાયરે. ૯
પ્રીય કદી મુંને, એહ ખોલશે, -હૃદયની પછી, વાત ખોલશે,
અરર તે સમે, ક્યાં જવાયરે, મરણ આવીયું, હાય હાયરે. ૧૦
પતિવૃતાપણું, જીવતો જતાં, કદીન ખોળી હું, માર મારતાં,

નયન નીરતો, ના સમાયરે, મરણ આવીયું, હાય હાયરે. ૧૧
 પીયુ પીયુ કરી, હું ખુરી મરું, વિકટ સમય આ, હે પ્રભુડરું,
 પતિ કરો મુને, આવી સાયરે, મરણ આવીયું હાય હાયરે. ૧૨

(નાગકન્યાનું શીયળ તોડાવા લંપટસેન આવેછે; ને ચો-
 ટલો ઝાલો નીચે પાડેછે.)

રાગ ભેરવીની ગજલ.

છોડી દે દુષ્ટ તું હવે. નહીં તો પ્રાણ ત્યાગું અહીં—ટેક૦
 ક્ષત્રી થઈ આમ શું કરે, હું અબળા અનાથધું,
 પ્રાણ જતાં કદી હું, શીયળભંગ કરું નહીં—છોડીદ૦
 કામે તું અંધ થઈને, નીતિધર્મ છોડ નહીં,
 ધિકાર છે તુજ માનને, વાંઝણી તે કાં ન રહી—છોડીદ૦
 વિખુટી કરી લાવ્યો તું, કાર્ય સરથે તારું નહીં,
 સિંહણ દુધ જીવતાં, મધે મરી મળે નહીં—છોડીદ૦
 સિતાનું સત તોડાવા, સજ થયો તો રાવણ,
 અંતે મરું પામ્યો તે, સતિત્વ સત તોડે નહીં—છોડીદ૦
 દ્રોપદીના ખેશ ખેંચ્યા, દુર્યોધને દુષ્ટ થઈ,
 કુળ તેનું પામ્યું નાથ, મુર્ખ તું સમજ કંઈ—છોડીદ૦

નાગકન્યા—(આટલું ગાઈ રહ્યા બાદ રાજા જાય છે; ને દિય-
 અંદ જોગીના વેશે શુભ રીતે આવે છે, તે વખતે.)

રાગ સીતાજીના મહિતાનો.

વીરા શુંરે કહું હું વાત, પીયુ વિયોગે મરે;
 હું અબજા થઈઘું અનાથ, સહાયે કોને સા કરે.
 મુંને છેતરી મહાન લાવી, પીયુયી વિખટી કરી;
 મુજ પીયુની શી ગતી ત્યાં, મરશે સૌ ટળવળી.
 હવે ક્યાંથી છુટું હું આંધ, જ્યેથી પીયુને મળું.
 મારું કીયળ રહેશે કેમ, એ દુઃખે હું બળું.
 તુજ વિના નથી કોઈ આરો, મુંને હવાવા છુટવા;
 હમણાં આવ્યો તો લંપટસેન, મારી લાજ લુંટવા.
 માટે સત્વર લઈજા બ્રાત, મુંને પુકત કરી;
 નહીંતર મરવાનોરે ઇલાજ, મેહીઘું હું આદરી.

કુદારસિંહ—(નાગકન્યાનો વિયોગ થવાથી મહા કરુણાનિમગ્ન થઈ જઈ આવે છે.)

રાગ ભેરવીની ગજસ.

કમલાક્ષી તું ક્યાં ગઈ, છોડીને એકલો અહીં.—ટેક.
 પ્રીતીનો પાસ નાંખીને દુર થઈ પ્રીયા કહી,
 ગુંમ થઈ તું છેતરી યોગ્ય તુંને એ નહીં—કમળાક્ષી.
 વિયોગે બળું હું દિન રાત, શી આ આજ તાહરી,
 મોત મુજ આદ્યું, ક્યાં જઈ પ્રીયા રહી—કમળાક્ષી.
 આ ધામ તુજવિન આવા ધાય, દુઃખ દરિએ મુકી ગઈ.

પ્રીય પ્રીય ઉચરી, નિશ્ચે પ્યારી મરૂં અહીં—કમળા૦
 કરણારી દર્શદે હવે, વારે ધણી પ્રીયા થઈ,
 તુજ વિના ઝુરી મરૂં, સુખ સરવ ઝુંટી ગઈ—કમળા૦
 હા દૈવ આ શો કોપ થયો, કોણ ગમ્યું હરિ રતિ;
 ધિક પ્રિયા જીવ્યું હવે, વહાલીના વિયોગી રહી—કમ૦
 હરિગીત.

જ્ય માતુ અંબ કપાળ દીન દયાળુ, દિલમાં ધારશો;
 તવ દાસ સંકટમાં પડ્યો, જગદંબ વાત વિચારશો.
 નથી અત્ર કો હિપાય મારો, પૂરણ રહી દુર મુજપુરી;
 આ બાજને કર સહાય માતુ, અંબે હે આગાસુરી— ૧
 તવ મેહરથી આ લેહર પામ્યો, પામ્યો રૂડી પદમણી,
 તે નાર હૈયાહાર મારો; ગઈને સાથે ગઈ મણી,
 એક નાર કપટી આવી એને, ગઈએ લઈને છેતરી.—આ૦૨
 હે સિંહ વાહીની, મહીય મર્દની, ભક્તને પ્રતિપાલની,
 હે જગત બાપી, કંઈ કાપી, વાર કર આ બાજની,
 હે યોગીની, જો રૂપ ઓસક, આદ્યશક્તિ ઈશ્વરી.—આ બા૦૩
 ચરે અચરે બાપક, ભક્ત સ્થાપક, દુષ્ટ દનુજ નીવરણી,
 હો કાળની પણ કાળ માયી, શીવા અધમ ઉધારણી,
 નવ દુર્ગરૂપ, સ્વરૂપ તારૂં, વરણવા મતી નવ પુરી.—આ૦૪
 છે શરનરમાં, શક્તિ તારી, વિદુષમાં વિદ્યા ખરી,
 ચૈતન્ય તારૂં સરવમાં, માયા ત્રીગુણી ઇશ્વરી,
 દિલમાં લો દેવી માતુ પામ્યો, અપદશા આ હું ખુરી.—આ૦૫

હમ્મણા ધરીને હધરી, હિમગીરીમાં પણ તું રહી,
 અતિ અસુર ત્રાસે અમરને, વરદાન આપ્યું તે સહી;
 વળ ચંડમુંડને ધુઅલોચન, ચોળી કીધા ચક્રચુરી.—આ૦૬
 આ જગતપાલ દયાળુ દેવી, પુત્ર અરખ્યો તે ઉમા,
 વળી રિધી રિધી અખટ આપી, સરવ વાતે છે સિમા;
 પણ સરવ સુખનું ધામે મારી, પ્રીયા કોઈ ગયું હરી.—આ૦૭
 પાતાલમાં પુરાઈ બેઠો, દાસી બેઠે પાસે,
 શું શૂર અજમાવું અહીં, શું કંઈ બુદ્ધિપ્રકાશરે;
 સુખ રીધી સીધી સરવ, પ્રાણુ પ્રીયાની સાથે પરવરી;—આ૦૮
 પાતાલ વાસી તણા પ્રાણુ ને, મણીપર હસ્તે પડી;
 મૃત્યુ વિના ઉપાય અત્રે, અવર કો સુજે નહીં;
 આ દાસી જનના દુઃખથી, ઉદાસીમાં જળ ઉતરી.—આ૦૯
 માલક્ષ્મી મુજને સાય થાઓ, કાલીકા મુજ કર ગ્રહો,
 બહુચરા બાલીવારે ધાઓ, દક્ષ તનયા દુઃખ દહો;
 હિમગીરી પુત્રી પારવતીજી, દ્રષ્ટીકર કહું કરગરી—આ૦ ૧૦
 મા ચંડીકા ચિત્તમાં ધરો, ચામુંડ કષ્ટ હવે હરો,
 શુભ કરણ મા વાધેધરી, વેગે અહીં હવે પગ ધરો;
 આ ખડગ કાઢી વાવરું, આ વાર મસ્તક ઉપરી—આ૦ ૧૧
 દાસીઓ—(કેદારસિંહ તલવાર મસ્તકપર વાવરેછે. ત્યારે તલ-
 વાર ગ્રાહી બોલેછે.)

(રાગ સૌમીત્રી શોકનો ત્યાગ કરો હવેરે.)

ક્ષમા રાખો ક્ષમા રાખો, આ કૃત્ય મહારાજ,

(૩૪)

શૂરવિર શાણા રાજ, શું કરે આ કાજ-ક્ષમા-ટેક,
હમણાં આવશે બાઇ, અમારાં આ વાસ,
શું ઉપાય એનો ક્યાંથી, પડ્યાં દુષ્ટ પાસ-ક્ષમાં
અંબાજીના પુત્ર એમ, આપ કરે વાત,
બુદ્ધિ ફેરવીને, આ શું કરે આપ ધાત-ક્ષમાં
જીવતા પુરૂષને, મળેછે સરવે સુખ,
પરમાર ભુષણ, વિચારી જુઓ ભુપ-ક્ષમાં
સહાય કરશે અંબાજી, મેળવશે જોગ,
એની કપા થકી, પાછા ભોગવશે ભોગ-ક્ષમાં
પ્રાણ પ્રીય આપનાં, બાઇછે ગુણવંત,
કેમ સુખે રેશે બેસી, જેના આંહી કંથ-ક્ષમાં
અડગ પ્રથમ મૂકે, અમારે શીર,
પછી વાત બીજી કરે, વિનતી મહીશ-ક્ષમાં
નાગ કન્યા—(દાશીઓની વિનતિ લક્ષમાં ન લેતાં બીજીવાર
તલવાર કાઢી શિરપર વાવરેછે તેટલામાં નાગકન્યા આવી પ-
હોંચેછે. ને વિજાપમાં આ પ્રમાણે બોલેછે :)

ગરબી.

(રાગ આહાહા મેશું માર્યો મુજ જમાવને.)
અંબીકા કરણાયી અહોં પહોંચી પીયુ-ટેકં
મુજ માથે ઉમ્મોંછે, દુઃખના ઝાડને,
કાસામાંથી છૂટીધું, બહુ ફેલધી,

(૩૫)

માના માતૃ અંબીકાના પાડળે-અંબીકા०
માત બનનીને આવીતી, એ માલની,
કત્રીમ કીધું સરવે, એણે કામળે;
છળથી બૂલાવીને, મુજને છેતરી.
લઈ ગઈ બારે જોવા, જગના ધામળે-અંબીકા०
નગર એક નામે છેરે ચંદ્રાવતી,
લંપટ ત્યાંના લંપટ, સેન રાજનળે;
તેની પાસે માલન, મુજને લઈ ગઈ,
ફૂલ હાથ હું પડી, પીયુ તે દીનળે-અંબીકા०
સનિત્ય માઈં તોડાવા, એ સજ્જ થયો,
બળાત્કારે આવી, એકા પાસળે;
કહે પટરાણી કંઈંછું, તુજને પદમણી,
કરતું મુજથી પ્રીતે, ભાગ વિલાસળે-અંબીકા०
છળ બળ લાલચથી મેં, એને છેતર્યો,
છ માસ અળગા, રહેવા કીધું આપળે;
સદાવૃત આપુને, તજવીજ ત્યાં કરે,
દીપચંદ પીયુ મીત્ર મળે, નિષ પાપળે-અંબીકા०
તેવામાં તે દેવે આવીને મળ્યો,
શુંછું સર્વે તેણે, મુજ વૃત્તાંતળે,
હરણ થયું માઈં, પરહસ્ત મણી ગઈ,
દુઃખીયો દિલમાં, થયો વણીકની જાતળે.-અંબીકા०

(૩૬)

પુત્ર બન્યો પોતે, માલતનો પ્રીતથી;
આંખ એક ફેડી, પોતાની આપણે;
મણી લઇને તે, આવ્યો વેગે મુજ કને;
હામ મુંને તવ આવી, એહ પ્રતાપણે.-અંબીકાં
અથ આપણા ઉપર, બેથી આવીયાં;
મણી લઇને હું આવી, આપની પાસણે;
દીપચંદ બહારે રહીને પાછો ગયો,
આવ્યો નહીં તે, આપે કરેલ ઉદાસણે.-અંબીકાં

— ❀ ❀ ❀ —

અંક ૪ થો.

સ્થળ—ચંદ્રાવતી નગરીમાં એક બ્રાહ્મણનું ઘર.

(ક-પાવિકમ તથા બાળલગ્નના કુષ્ટ રીવાજથી થતી ખરા-
બીનો ચિતાર એક બ્રાહ્મણના ઘરમાં થયે.)

દયારામભટ્ટ—

રાગ.

નાથ કેસે ગજકો બંધ છોડાયો.—એ ચાલ.

પ્રભુ તણે પુત્રીનું આ શું રે કીધું, આ દયારામને દુઃખ બહુ

દીધું—પ્રભુ—ટેક.

મંગળાગૌરી મોટે ઘેરે આપી, બાળ રૂડો વર નોયો,

પણ શીળી નીકળતાં મરણ એ પામ્યો, પુત્રી તણે બવ

ખોયો—પ્રભુ તણે.

યથૈરી વચેટ ફહીતા, પ્રાણ થકી મુને ખારી;
 વૃદ્ધ હતો પણ કુદ્ધીન વીરેકી, આધુષ્ય અધ્ય ગુજરી.—પ્રભુ૦
 લલીતા મારી સરવથી નાની, દામ પૂરણ એણે દીધા,
 દશસહસ્ત્ર દિકરીએ આપ્યા, પણ ત્રિખના પ્યાલા એણે પીધા—પ્ર.

મંગળાગૌરી—

રાગ.

(શૃંગારમાંક બાળતી તમેજ મુંને એ ચાલ.)

એમાં વાંક પિતાજી તમારો નથી કાંય, એ છે હિંદુના
 રીવાજ તણાં કુષ્ટતાઈ.—ટેક.

બાલકગ્ન રીતી બહુ, પીતાજી પડી, તેણે કુઃખ દીધું મુંને
 નશીએ નડી.—એમાં વાંક૦

રૂડો રૂપાળોરે કંથ જોયો તમે આપ, રોગ થકી મૃત્યુ પામી
 ઉપજાવ્યો તાપ.—એમાં વાંક.

યશગૌરી—

મંગળાગૌરી તું ખોટું શીદને કહે, પીતાને ગમતું શીદ ખા-
 લતી રહે.—ટેક.

જાણી જોઈ બાળકને આપી તુંને એહ, જાણતા હતા જે
 રોગી નહીં નભે દેહ—મંગળા૦

વિસ વરસની તુંને દશનોરે કંથ, પિતાએ વિચાર્યું નહીં ધણા
 બુદ્ધિવંત—મંગળા૦

જોથી મોટા જગતમાં દીસેરે જાહેર, તેને ધરે આવા વરતી-
 યો કેર—મંગળા૦

બધીતા—

બાપ બિચારો શું કરે લોભિરે પડ્યો, કાળા કામ માટે એને
 નિધિએ ધડ્યો—ટેક૦
 જાણી જોઈ મુંને બીજા ઉપરે દીધા, શાશ્વ શાલ કર્યું મુંને
 લક્ષ્મી જો લીધા,—બાપ૦
 પિતાજીને મોઢે કડુ વચન કહ્યું, આપું કૃત્ય શીદ પીતા ત-
 મરે ચહ્યું—બાપ૦

દયારામ ભટ્ટ —

દીકરીઓ કાળજડાં બાળોમાંરે બાળ, સ્વાર્થે અંધો હું બૂ
 હ્યો તમારી સંભાળ—ટેક૦
 વિધવા ત્રણેને જોઈ કાળજી બળે, ઉપાય એનો છે એક
 મોત જો મળે૦

વરાગૈશી—

જાણી જોઈ પીતા તમે કરો આવાં કામ, પછીથી પરતાવો
 કરોને નાતિ હરામ—ટેક૦
 એથી વરસનો જોયો આપે મુંને કંથ, વરસ એકમાં આ-
 બ્યો દેહી તણો અંત—જાણી૦
 દેખી પેખી દીવા જઈ કુવામાં પડ્યા, શુંરે વળે પ્યારા પિતા
 હવે જો રડ્યા—જાણી૦

બધીતા—

બેના થય ગૌવરીનો પતિરે કુલીન, મજ્જુરી કરોને મરે બા-
 બ એ તવીન—ટેક૦

(૩૬)

યોગ્યપતિ અરે પિતા જોયારે નહીં, ત્રણેને વિધવા કરી બે-
હારે સહી—બેની૦

હયાશ મળટ—

દીકરી નસીએ દુઃખ કેમ તે ટળે, વિધાતાના અંક બેન
અવર્ય મળે—ટેક૦

એમાં આપણો શું છેરે ત્યાં હલાજ, સાંઝે ધારી કરીએ
બગાડે વીધી કાઢ—દીકરી૦

હરિ હરછા જાણુ બેન એવી બળવાન, એમાં શું હલાજ
મનુષ્યનું મિથ્યા જ્ઞાન—દીકરી૦

મંગળાગૌરી—

અંઝે કહોછો પીતાજી, એ છે સાચી વાત, હરિને ગમતું
થતું શુંછે જન જાત૦

ભખીતા—

જાણી કરી પીતાએ બાળ્યો છે ભવ જાણુ, કન્યાવિકલ્ય ક-
રીને શોધાવિષ્ણુ આણુ૦

(કેદારસિંહને નાગ ડુંખવા આવનાર છે. તેવામાં દીપ-
ચંદ આવી પહોંચે છે. ને રાત્રીને સમયે તેના શયનગૃહમાં
આત્મી નાગનો નાશ કરતાં નાગનું વિષ ખોંડુ નાગકન્ધાતા
ગાલપર પડ્યું. તે લુછી નાખવા મનમાં સંકલ્પ કરે ત્યાં)

આકાશવત્સલી—

ગીતી.

દીપચંદ-નિર્ભરે, બાળક જેમ માત રક્તને ધાવે,

હુચ્છ લોહુ જીહાથી, બાળક ચે નિદોષરિ કહાવે.

(આ બાલવું ધ્યાનમાં ધરી તે મુજબ હુચ્છવા જાયછે ત્યાં કેદારસિંહ જાગત થઈ જાયછે અને તળવાર ઉઘાડી શા માટે આવ્યો છું તે પૂછેછે ત્યારે અંબાજીયે ના કહ્યા છતાં વાત કહેછે તેથી તે પથ્થર થઈ જાયછે તથા તેના ગળવામાંથી એક પત્ર મળેછે તે નાગકન્યા વાંચે છે.

અથથી ઇતિ સુધીનું નાકકન્યા વાંચેછે.)

નાગકન્યા— (રાગ મુઝ છોડ ચલા બનળરા.)

મેં સાચવી મુજ મિત્રાઈ, આ તનની તજ સગાઈ—ટેકો
મહારાજે મુંને પઢાવ્યો, તે સંગે અષ ચલાવ્યો;
જંગલમાં પહોંચ્યા જઈ, આ તનની તજ સગાઈ—મેં સાં
અમો બટક્યા બહુ બહુ વનમાં, એ ઓછું લાવતો મનમાં;
હું ભૂલાતો દુઃખ ત્યાંઈ, આ તનની—મેં સાચવી
પછી નાગવાવની પાસે, આવ્યા જલ કેરી આશિ,
એને લાગી લગની ત્યાંઈ, આ તનની—મેં સાચવી
હું તણ દિવસ ત્યાં બેઠો, એ મણી પ્રયત્ન પેઠો,
પછી ગયા વાવની માંહી, આ તનની—મેં સાચવી
ત્યાં શુદ્ધ બકિતથી રેતો, માતાને આશિય દેતો,
એ વેહેમ લાવ્યો દુઃખદાઈ, આ તનની તજ—મેં સાચવી
એણે લજવ્યો મુજને બારે, મુંને કાઢ્યો વાવની બારે,
ગયો અંબા મંદીર જ્યાંઈ, આ તનની—મેં સાચવી
મેં આપધાત ત્યાં માંડી, મેં આશ જીવવા જાંડી,

તવ ખોલ્યાં અંખ સહાઈ, આ તનની—મેં સાચવી૦
 બહુ ધાત રાજને માથે, એ બચશે તારે હાથે,
 તું તન નવ પાડીશ આંઈ, આ તનની—મેં સાચવી૦
 તેથી મેં તન મુજ રાખ્યું, ક્યાંઈ વચન એક નવ બાંખ્યું,
 તેનું રક્ષણ કરવા ચાહી, આ તનની—મેં સાચવી૦
 પછી શુંલ્યું મેં એવું છાનું, થયું હરણ નાગકન્યાનું,
 મેં માંડી શોષો ત્યાંઈ, આ તનની—મેં સાચવી૦
 મેં માંલનને બરમાવી, ત્યાંથી મણી અજન્મ પાવી,
 મેં અમૂલ્ય આંખ ગુમાઈ, આ તનની—મેં સાચવી૦
 પછી નદી વચે એ આબો, અન્ય વેશ એને બચાવ્યો,
 ત્યાં જોગી વેશ ધરાઈ, આ તનની—મેં સાચવી૦
 બઈ રાત વિશે અમ ઝાઝો, મેં રચ્યો પુણ્ય દરવાજો,
 ત્યાં બચાવી એની કાઈ, આ તનની—મેં સાચવી૦
 જે ગુણ એને મેં કીધા, ઇતિહાસે રાખી બીધા,
 મુખ કહેવા યોગ્યજ નાંહી, આ તનની—મેં સાચવી૦
 આ ધાત બધી અંખાએ, મુને કહીથી જુગદંખાએ,
 હું વરત્યો તેમ સદાઈ, આ તનની—મેં સાચવી૦
 એણે મિત્ર ધર્મ નવ જોયો, એણે બંસો મારો જોયો,
 નવ સમજ્યો હૃદય સચાઈ, આ તનની—મેં સાચવી૦
 છે નાગપુત્રી મુજ માતા, જે સતી પરમ વિખ્યાતા,
 એ રહે સોહાગ સદાઈ, આ તનની—મેં સાચવી૦

(૪૨)

છે એક દિવસ નકી મરવું, તે માટે હિત આમરવું.
નવ લોભાવું તનમાં કાંઈ, આ તનની—મેં સાચવીઁ
મેં ફાની દુનિયાં ત્યાગી, મેં રભ માતની માગી,
હું ગયો ધામમાં આહી, આ તનની—મેં સાચવીઁ
આ પત્ર પિતાજી લેજો, વળી દિલે દીલાસો રેજો;
નવ શોકજ કરશે કાંઈ, આ તનની—મેં સાચવીઁ

—ૐૐૐૐ—

કેદારસિંહ—(આ વૃત્તાંત સાંભળી પશ્ચાતાપ કરેછે.)

(રાહ સુંગારમાં ડુળાવીતી.)

અરે પ્રીયા શુંહયું મેં, આ દુઃખદ વૃત્તાંત;
હવે જીવી શું કરું હું, હવે શી નિરાંત.—અરે પ્રીયાઁ
સાચા સ્નેહી મિત્ર તણી, કરી મેં આ ઘાત;
પથર રૂપમાં થયો, પૃથ્વી નિપાત.—અરે પ્રીયાઁ
હવે મુખ્ય શું દેખાડું, પિતાજી પ્રધાન;
પૂછશે સવારે કદી, ગુણના નિધાન.—અરે પ્રીયાઁ
શું જવાબ દઈ ને મેં, ખોયો મુજ મિત્ર;
મ્યાં છે દેહી કેમ પડી, વાત છે વિચિત્ર.—અરે પ્રીયાઁ
અરે એણે કીધા કેવા, કેવા ઉપકારે;
કેવાં કેવાં દુઃખ વેળાં, એણે બેસુમાર.—અરે પ્રીયાઁ
કેવી કેવી ધાતોમાંથી, બચાવ્યો મુંમે;
કેવી કેવી રીતે મુખ, પહોંચાવ્યો કને.—અરે પ્રીયાઁ

(૪૩)

સાહસ અરે શું મેં, આ કયું અંબેમાત;
 આશિયાળો થયો હવે, કહે આપધાત.—અરે પ્રીયા૦
 ખીજીવાર માતાજી, આ કૃત્ય આદ્યું;
 દુઃખરૂપ સંસારમાં, જીવી શું કહે.—અરે પ્રીયા૦
 માતાજી તમારા, ધામમાં મુંને ગ્રહો;
 મિત્રદ્રોહ તણા માતૃ, દો અનુગ્રહો.—અરે પ્રીયા૦
 પરમ કરુણામય, શુંણી મિત્ર વાત;
 નષ્ટ થયું અરધ આયુષ્ય, અંબેમાત.—અરે પ્રીયા૦
 અડગથી કહે પુરું, વય માં આજ;
 પાપ થકી કરો મુક્ત, મા ગરીબનિવાજ.—અરે પ્રીયા૦

નાગકન્યા—

રાગ લક્ષીત.

પતિ તમે હવે, શોચ નાં કરો;
 પરમ પ્રીયનું, દુઃખ નાં ધરો.
 અફલ નહીં થશે, બોલ માતના;
 પગથર ને થયા, મિત્ર આપના.
 હઠ બહુ કરી, પ્રાણના પતિ;
 ગુપ્ત વાતરે, કીધીરે છતી.
 પણ ઉપાય શું, રે હવે રહ્યો;
 વિનય મિત્રમો, જાય નાં કહ્યો.
 ભ્રમણ બો કંપો, સંગરે રહો;

(૪૪)

ડરીજ બેસાયા, એક દી નહીં;
 ન ગણી દેહેરે, એણે કામની,
 ફીકર રાખીને, મિત્ર ધામની.
 વખત સાચા, આવી વીરરે;
 વિકટ રે સમે, આપી ધિરરે.
 અરર મુજને, લંપટે કુઃખી;
 બહુ કરી હતી, તે કરી સુખી.
 અરર આંખડી, ફેાડી વીરરે;
 તનય તું બન્યો, ઘોડી ધીરરે.
 વિનયવંતરે, ભક્તિવંતરે;
 દિલથી શુદ્ધ તો, દીપચંદરે;
 તજી ન ટેકરે, તે અરે કદી;
 વચન બો કદુ, સાંભળ્યા યદી.
 અરર ગુપ્તરે, ગુણ તે કર્યા;
 વનિત વીરરે, શું અહીં કર્યા.
 અરર મેહલમાં, તાણી સોડરે;
 અરર નાયની, બાંગી જોડરે.
 વિસરશે કદી, જીવતાં નહીં,
 પિયુજ આપના, મિત્રરે સહી.
 બનવી ને હતી, તે પતિ બની;
 અગની ઓલવો, કૃત્ત આ તણી.

(૪૫)

દિલગીરી હવે, દૂરે કરો,

ધંધરિ ને ગમ્યું, તે અનુસરો.

કેદારસિંહ—(નાગકન્યા તથા કેદારસિંહ મરવા તૈયાર થાય છે અંબાજી પ્રગટ થાય છે. તે વખતે સ્તુતિ કરેછે.)

લાવણી.

કૃપા કરી અંબે માતુ મારી, પધાર્યા દાસ દુઃખ ધારી;—ટેક.

નમામી ચણું પ્રતિ અંબે, બાળ હું તારો જીગદંબે;

થયો હું મિત્ર મિત્ર વેરી, અરજ મા સુણો લાલ કેરી;

પથ્થર થઈ પડ્યો મિત્ર મારો, માત એનેરે ઉગારો;

અવિનાશી હું ગૌરવરણી મા, રાજન લક્ષ્મીરૂપ;

ચંદ્ર પ્રભાકર કમલ મુખ્ય છે, દયા શૈલજા કુપ;

વિનંતિ કરું કજ્જહારી, કૃપા કરી અંબે માતુ મારી—કૃપા.

સર્વ પ્રાણીનું ચૈતન છોતું, મહિશ મર્દની માય;

સંકટ ત્રીજું કરો નિવારણ, વંદે બાલક પાય;

દ્રષ્ટી કર ચંદ્ર મૌલી પ્યારી, કૃપા કરી અંબે માતુ મારી—કૃ.

મ મા સાહસ બહુરે કીધું, પરાણે પુછી વાત;

આપ વચનથી મિત્રજ મારો, પૃથ્વી થયો નિપાત;

પથ્થર થઈ પડ્યો તુરત હારી, કૃપા કરી અંબે માતુ મારી—કૃ.

અથાગ ધાતો એણે મારી, અળગી કીધી આપ;

હૃદયો નાગ ઝેરી એણે અહીં, આપ તણે પરતાપ;

દુઃખી મેં કર્યો બહુ બાળી, કૃપા કરી અંબે માતુ મારી.

(૪૬)

એને માત હવે ઉઠાડો, કરી કૃત્ય મુજ માફ;
નહીંતો શીય સમરપણ કરવાં, આતા આપો આપ;
અરજ એ કહુંધું હચારી, કપા કરી અંબે માતુ મારી.
દીપચંદ—(માતાજીવરે પ્રસાદ આપે છે. દીપચંદને મુળસ્વરૂપ
પ્રાપ્ત થાય છે તેથી દીપચંદ સ્તુતિ કરેછે.)

(રાહ છે જનપાલક.)

જો સુખદાતા, જાતા સરવની,
ખરી એક અંબીકા, ઈશ્વરી;
સકલ જગત તારો મહીમાય,
તું જનુની સૌની કહેવાય;
સંકટ મા કરી તે સહાય,
મહાનદમી, મહિશરી.—છો સુખ૦
જે આમય, તારો માત ગ્રહે,
તે સંકટ કોઈ, કદી ન સહે;
તાં મંગળ લેજે નામ,
થાય સિદ્ધ સૌ તેનાં કામ;
બુક્તિ મુક્તિ મળે તમામ,
પ્રણત પાલ પરમેશરી.—છો સુખ૦
જે સિંહવાહીની, નમન કરે,
વળી શુદ્ધ, મને જે ધ્યાન ધરે;

(૪૦)

તેના સુખનો નહીં પાર,
એને લીક્ષ્મણ લે અપાર;
નવ બમથે તે આ સંસાર,
કરુણા કરશે, ધીવરી.—છો સુખ૦
સચરાચર શક્તિ, બાપી રહી,
બહુ ચરિત્ર કરતી, ગુજ સહી;
મહિષાસુરને માર્યો, માથ,
શુરેન્દ્ર ને તે, કીધી સહાય;
અનેક એવો ગુજ મહિમાય,
ત્રાતા છો ત્રીપુરેશ્વરી.—છો સુખ૦
મા આરાસુરમાં, વાસ કરો,
મા ન્યારાં ન્યારાં રૂપ ધરો;
ચરિત્ર બહુ દરશાવ્યાં માથ,
કેદારસિંહને, કીધી સહાય;
પરમારોપર પૂર્ણ દયા,
કર પુરણ પરમેશ્વરી.—છો સુખ૦

—ૐૐૐ—

(માતાજી ઘણાજ પ્રસન્ન થઈ તેને માગવાનું કહેછે ત્યારે
તે નીચે પ્રમાણે માગે છે.)

કેદારસિંહ—(માતાજીની છેલ્લી શ્રુતિ કરેછે.)

(૪૨)

મનસ.

જગત પાલીન્દી, કપાણુ તું, પ્રણય્યરે કરુંહું હું—ટેક.
 રહો રહેમ મુજ કુજે, મા ભક્તિ નય ભૂલે.—જગત૦
 સદા વૃદ્ધિ પામો મુજ વંશ, તમ પરતાપે દુશ્મન હૂંથ;
 મુખી દંપતિ મમ રૈયતમાં, વિદ્યા વૃદ્ધિ પ્રીતિ ધર્મમાં.—જ૦
 કુભરકળા વધો પુઠ્ઠળ, પ્રભા ન કદી યામ વિકળ;
 મમ ભૂમિ વર્ષા ન અપુરા, દેશ હિતે ક્ષત્રી શુરાં.—જગત૦

